

КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кисіль С.С.

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

У статті представлена роль і значення кредитного забезпечення в діяльності сільськогосподарських підприємств. Розкрито економічну сутність кредиту, змістове наповнення кредитних відносин та роль кредитного забезпечення через призму їх значення у суспільному відтворенні. Представлено сучасні тренди банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. Презентовані суб'єкти та ціна кредитного фінансування аграрної галузі. Виявлені пріоритетні напрями подальшого розвитку банківського кредитування і гармонізації фінансових відносин сільськогосподарських підприємств та кредитних установ.

Ключові слова: кредит, кредитні відносини, кредитне забезпечення, банківське кредитування, фінансові відносини, фінансові ресурси, сільськогосподарські підприємства, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво характеризується органічним поєднанням дії законів природи та економіки, а також застосуванням специфічних засобів виробництва та енергії. Особливі галузеві тренди віддзеркалюються у фінансових відносинах сільськогосподарських підприємств та особливо в питаннях фінансового забезпечення їх діяльності та розвитку.

Фінансове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств набуває особливо важливого значення в умовах нестачі власних фінансових ресурсів та обмеженості доступу до джерел фінансування. У зв'язку із цим, проблематика кредитного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств та гармонізації їх відносин із інституціями фінансового ринку є надзвичайно важливими.

Трансформаційні перетворення національної економіки, реформування аграрної галузі зумовлюють необхідність переосмислення економічного змісту, ролі та значення кредитного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий і практичний інтерес представляють наукові праці А. Гальчинського, О. Терещенка щодо теоретичних засад кредиту та кредитних відносин у забезпеченні суспільного відтворення. Дослідженням проблем кре-

дитного забезпечення сільськогосподарських підприємств приділено значну увагу в працях багатьох вчених. Специфічні особливості кредитування, кредитних відносин та кредитного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств досліджені в наукових працях таких вчених як Я. Гончарук, О. Гудзь, І. Зеліско. Їх фундаментальні концепції, ідеї та пропозиції збагатили економічну науку й наклали свій відбиток на осягнення сутності означеної проблематики. Проте, потребує подальшого дослідження та систематизації питання пріоритетних напрямів покращення кредитного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств та гармонізації їх фінансових відносин з інституціями фінансового ринку.

Невирішені частини загальної проблеми. В наукових дослідженнях вчених не отримали належного висвітлення питання особливостей кредитного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств в контексті еволюційних процесів кредитних відносин. Дослідження потребують сучасні тренди банківського кредитування та їх вплив на функціонування аграрної галузі України.

Мета статті. Головною метою дослідження є виявлення сучасних трендів банківського кредитування сільськогосподарських підприємств та визначення пріоритетних напрямів подальшо-

го розвитку банківського кредитування і гармонізації фінансових відносин сільськогосподарських підприємств та кредитних установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динамічні фінансові засади діяльності сільськогосподарських підприємств уможливаються наявністю власних фінансових ресурсів та залученням у господарську діяльність зовнішніх фінансових ресурсів. Одним із основних зовнішніх джерел фінансових ресурсів є кредити.

Значна потреба у кредитах для сільськогосподарського виробництва пов'язана із галузевою специфікою виробничих відтворювальних процесів. Особливістю сільськогосподарського виробництва є розбіжність робочого періоду з часом виробництва, тобто наявна сезонність виробництва в сільському господарстві. В свою чергу, сезонність виробництва в сільськогосподарських підприємствах впливає на реалізацію продукції і надходження грошових ресурсів, тобто відбувається значний розрив у часі між періодом здійснення витрат та отримання доходів. За таких фінансових особливостей діяльності, для створення умов щодо безперервності виробничого відтворення, кредит є необхідною складовою поповнення обсягів фінансових ресурсів та важливим джерелом фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

За наявності кредитних ресурсів розвитку, уможливаються: поповнення обсягів фінансових ресурсів, розширення обсягів виробництва та підвищення якості продукції, здійснення інвестицій, застосування інноваційних технологій та інноваційна діяльність, підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, сільськогосподарських підприємств та в цілому аграрної галузі.

Кредит є необхідною складовою товарного виробництва. Існування кредиту та кредитних відносин пояснюється не стільки нестачею власних фінансових ресурсів, як об'єктивною необхідністю фінансового забезпечення безперервного процесу відтворення виробництва та існуючою оборотністю власного капіталу. Також, суспільне виробництво ґрунтується на русі фінансових потоків, в тому числі грошових. В свою чергу існування розширеного відтворення не можливе без кредитних відносин. Існування кредиту та відповідних кредитних відносин – важливий компонент забезпечення безперервності виробничих процесів та індикатор суспільних відносин, які віддзеркалюють рух вартості.

У наукових дослідженнях багатьох вчених відображається широкий спектр поглядів щодо економічної сутності кредиту, змістового наповнення кредитних відносин та ролі кредитного забезпечення через призму їх значення у суспільному відтворенні.

В економічному словнику кредит (англ. credit) презентується як «...позичка на певний строк у грошовій або товарній формі з умовою повернення, як правило, з оплатою процента» [6, с. 154]. В банківській енциклопедії кредит представлено, як «...економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно із сплатою відсотка» [7, с. 147]. А. Гальчинський

розглядає кредит з точки зору виникнення кредитних відносин. «Кредитні відносини виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та використання їх на умовах повернення і платності [1, с. 398]. Тобто кредит можна розглядати як позичку в грошовій або товарній формах, а також як економічні відносини, які виникають в наслідок надання позички та кредитні відносини.

О. Гудзь пропонує наступне тлумачення кредитування: «...кредитування, як процес надання кредитів, є складовою кредитного забезпечення» [3, с. 335]. В свою чергу кредитне забезпечення О. Гудзь розглядає як: «...систему фінансових відносин, яка включає заходи щодо здійснення безпосередніх відносин банківських та позабанківських кредиторів з позичальниками з приводу організованих і неорганізованих форм одержання кредитів та їх повернення» та зауважує, що «кредитне забезпечення реалізується через кредитний механізм» [3, с. 335]. Тобто О. Гудзь вважає можливим та необхідним наявність різних інституцій кредитування, а не тільки комерційні банки.

О. Терещенко вважає, що кредитне забезпечення проявляється у практичній діяльності наступним чином: «...якщо позичальник не в змозі виконати свої зобов'язання у передбачені кредитним договором строки, кредитор може задовольнити свої вимоги за рахунок кредитного забезпечення» [8, с. 11]. У такому контексті, кредитне забезпечення розглядається як умова кредитування, що є на наш погляд дуже обмеженим трактуванням.

Щодо кредитного забезпечення в аграрній сфері, Я. Гончарук кредитне забезпечення презентує як «...сукупність фінансово-кредитних відносин, які виникають з приводу створення певних зовнішніх та внутрішніх умов для пошуку, залучення та ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в агропромисловій сфері економіки та її регіонів» [2].

Існуюча система фінансового забезпечення діяльності та розвитку сільськогосподарських підприємств не створює широкий спектр джерел та суб'єктів кредитних відносин. Тому, на нашу думку, кредитне забезпечення сільськогосподарських підприємств необхідно презентувати як економічні відносини з фінансово-кредитними інституціями та державними органами, які спрямовані на забезпечення фінансовими ресурсами для безперервного та розширеного виробничого відтворення з метою досягнення позитивної фінансової результативності та підвищення конкурентоспроможності.

Сучасне сільськогосподарське виробництво нерозривно пов'язано із застосуванням банківських кредитів. З цього приводу І. Зеліско наголошує, що банківські кредити є важливим джерелом фінансових ресурсів для аграрних формувань. Так, аграрні формування можуть поповнити виробничі запаси, якщо будуть залучати короткострокові кредити, а за рахунок довгострокових кредитів можливим буде оновлення основних засобів [4, с. 78]. Щодо ролі банківського кредиту в національній економіці, І. Зеліско зазначає: «...за допомогою банківських кредитів здійснюється переливання тимчасово вільного капіталу у ті галузі національної економіки, що є в даний момент часу найбільш прибутковими» [4, с. 79].

У 2016 р. аграрні товаровиробники мали можливість залучення фінансування, завдяки наступним фінансовим інструментам: банківське кредитування, інвестиції, аграрні розписки, товарні кредити, вексельне фінансування. Зокрема, кількість фінансових небанківських компаній на ринку України в 2016 р. збільшилась до 642 організацій, що на 108 організацій більше у порівнянні з 2015 р. Кількість лізингових компаній в 2016 р. скоротилась на 27 організацій до 240 [9].

У 1 кварталі 2017 р., у Державному реєстрі фінансових установ налічувалось 478 кредитних установ, з яких 449 кредитних спілок та 29 юридичних осіб публічного права. У серпні 2017 р. кількість банків, які мають ліцензію, склала 89 організацій, з яких 17 з іноземним капіталом, 34 банківські організації з українським капіталом та відповідно 38 з українським та іноземним капіталом [5]. Так, в порівнянні з початком 2016 р., з української банківської системи було виведено 28 банківських установ, або 23% (рис. 1).

Загальним трендом банківського кредитування сільськогосподарських підприємств є фінансування оборотного капіталу: для закупівлі засобів захисту рослин, насіння, добрив, паливно-мастильних матеріалів тощо. Комерційні банки надають перевагу

співпраці з виробниками зернових та олійних культур, найбільш поширених в Україні. Кредитування сільськогосподарських підприємств здійснювали переважно іноземні банки та українські банки з іноземним капіталом: CREDIT AGRICOLE UKRAINE, UKRSIBBANK, AVAL, PIRAEUS BANK, ALFA BANK, OTP BANK та AGROPROSPERIS BANK.

Загальна сума кредитів наданих сільськогосподарським підприємствам має сезонну динаміку. У липні 2017 р. вартість кредитів, отриманих в аграрній сфері зросла до 59,4 млрд. грн. або на 7,4%, у порівнянні до грудня 2016 р. Простежується тенденція нарощення вартості нових кредитів в другому та третьому кварталах, що зумовлено сезонністю українського сільського господарства.

Вартість нових кредитів видана аграрним виробникам у липні 2017 р. сягнула 7 млрд. грн., що на 3,2% менше в порівнянні до аналогічного періоду 2016 р. (7,2 млрд. грн), враховуючи кредити у форматі овердрафт. Частка нових кредитів виданих аграрним виробникам у гривні склала 80% у липні 2017 р. За липень 2017 р. вартість нових виданих кредитів продемонструвала зростання на 3,7% в порівнянні з липнем 2016 р.

Вартість нових кредитів виданих в іноземній валюті скоротилась на 23,4% до 1,4 млрд. грн. в порівнянні до липня 2016 р. Відсоткові ставки кредитного портфелю українських сільськогосподарських виробників почали повертатись до рівня 2014 р. Так, в липні 2017 року простежується скорочення відсоткових ставок на овердрафт (-3,3%) та кредити в гривні (-3,5%), а також на кредити в іноземній валюті (-1,7%) в порівнянні до липня 2016 р. Ціна кредитного фінансування аграрної галузі за даними Національного банку України [5] представлена на рисунку 2. Така динаміка свідчить про позитивні очікування кредиторів щодо макроекономічної стабільності в країні та результативності діяльності підприємств аграрної галузі.

У порівнянні з січнем 2017 р., узагальнена кредитна ставка аграрного кредитного портфелю скоротилась на 2,4 п. п. до 16,1% в липні 2017 р. у порівнянні до аналогічного періоду 2016 р. Цей показник враховує кредити в національній та іноземних валютах, овердрафт та інше [9].

Для подальшого розвитку банківського кредитування та гармонізації фінансових відносин сіль-

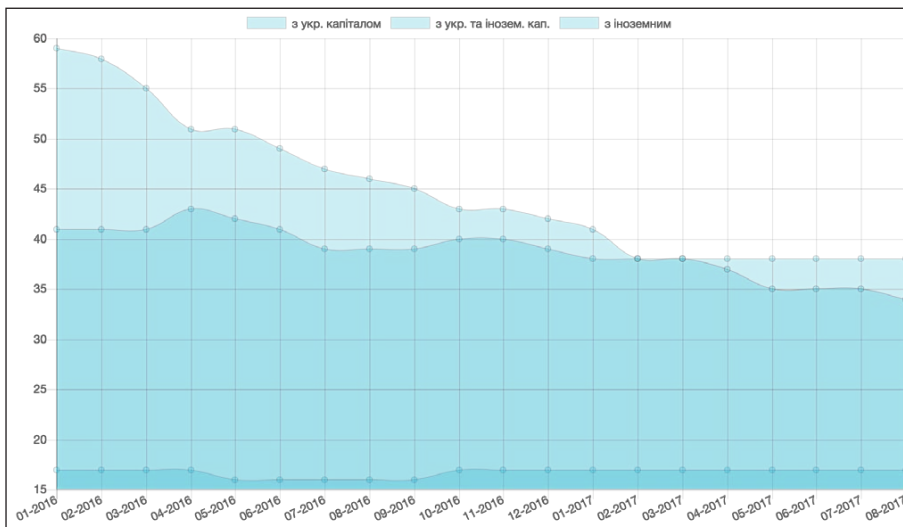

Рис. 1. Кількість банків на ринку України

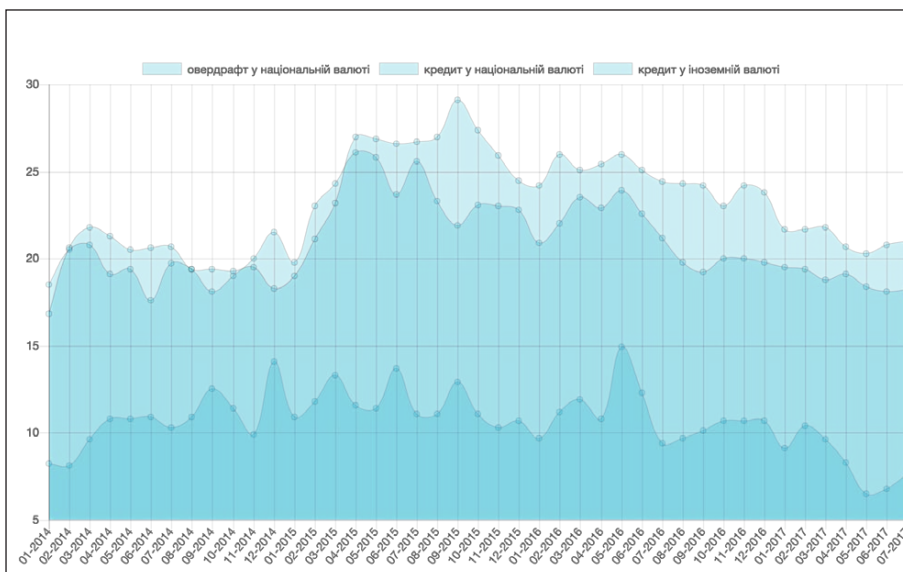

Рис. 2.

ськогогосподарських підприємств та кредитних установ необхідними є: врегулювання земельних відносин та застосування земельних ресурсів та іншого майна в якості застави сільськогосподарських підприємств; державна координація і підтримка формування дієвої системи співпраці державних інституцій, комерційних банків та сільськогосподарських підприємств; захищеність банківських установ щодо рівня кредитного ризику та покращення їх мотивації для кредитування сільськогосподарських підприємств; уможливлення застосування всіх можливих джерел для залучення капіталу щодо кредитування сільськогосподарських підприємств; запровадження нових фінансових інструментів для отримання кредитів під заставу майбутньої сільськогосподарської продукції; державне сприяння формуванню та використанню нових банківських кредитних програм; створення спеціального гарантійного фонду для вдосконалення системи гарантування повернення кредитів; зменшення відсоткових ставок за кредитами за рахунок посилення ролі державних банків у кредитуванні сільськогосподарських підприємств.

Висновки і пропозиції. Наявна різновекторність і багатогранність поглядів вчених та існуючих трактувань економічного змісту кредитного

забезпечення підприємств, підтверджують його роль у суспільному відтворенні та важливість і складність цієї економічної категорії. Наявність кредиту, кредитного забезпечення, кредитної діяльності та кредитних відносин уможливають існування та господарську діяльність підприємств. Для сільськогосподарських підприємств та аграрної галузі, яка стала локомотивом національної економіки, питання економічного розвитку та фінансового зростання нерозривно пов'язано з кредитним забезпеченням.

Існуючі фінансові ризики ведення аграрного бізнесу, нерегульованість земельного ринку та трансформаційні перетворення аграрної галузі і національної економіки, вимагають гармонізації фінансових відносин позичальників та кредиторів. Наявний потужний потенціал розвитку аграрної галузі можливо реалізувати тільки за умови трансформації кредитних відносин. Активізація кредитних відносин та кредитного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств уможливується на засадах поєднання фінансових інтересів суб'єктів кредитування. Дієве фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств сприятиме покращенню фінансової результативності їх діяльності та підвищенню конкурентоспроможності аграрної галузі.

Список літератури:

1. Гальчинський А. С. Основи економічної теорії: підруч. / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К.: Вищ. шк., 1995. – 471 с.
2. Гончарук Я. М. Фінансово-кредитне забезпечення агропромислового комплексу регіону та основні напрямки підвищення його ефективності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси і кредит» / Я. М. Гончарук. – Харків: ХНЕУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 22 с.
3. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [монографія] / О. Є. Гудзь – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
4. Зеліско І. М. Фінансове забезпечення діяльності інтегрованих аграрних формувань: монографія / І. М. Зеліско. – К.: ЦП «Компринт» – 2013. – 433 с.
5. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674 – Назва з екрана.
6. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. / Економічний словник. – К.: Кондор, 2009. – 358 с.
7. Роджер Лерой Миллер / Современные деньги и банковское дело / Роджер Лерой Миллер, Давид Д. Ван-Хуз; [пер. с англ.] – ИНФРА-М, 2000. – XXIV, 856 с.
8. Терещенко О. О. Регуляторні можливості центрального банку в оздоровленні фінансів реального сектору економіки / О. О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2004. – № 1. – С. 9-12.
9. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya – Назва з екрана.

Кисиль С.С.

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

КРЕДИТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье представлена роль и значение кредитного обеспечения в деятельности сельскохозяйственных предприятий. Раскрыта экономическая сущность кредита, содержание кредитных отношений и роль кредитного обеспечения в контексте их значения в общественном воспроизводстве. Определены современные тренды банковского кредитования сельскохозяйственных предприятий. Представлены субъекты и цена кредитного финансирования аграрной отрасли. Выявлены приоритетные направления дальнейшего развития банковского кредитования и гармонизации финансовых отношений сельскохозяйственных предприятий и кредитных учреждений.

Ключевые слова: кредит, кредитные отношения, кредитное обеспечение, банковское кредитование, финансовые отношения, финансовые ресурсы, сельскохозяйственные предприятия, конкурентоспособность.

Kysil S.S.

NSC «Institute of Agricultural Economy NAAS»

CREDIT SUPPORT FOR DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

The article presents the role and importance of credit support in the activities of agricultural enterprises. The economic essence of the loan, the content content of credit relations and the role of lending through the prism of their importance in social reproduction are revealed. Presented modern trends of bank lending to agricultural enterprises. Presented entities and the price of credit financing of the agrarian sector. The priority directions of further development of bank lending and harmonization of financial relations of agricultural enterprises and credit institutions were revealed.

Keywords: credit, credit support, lending, banking lending, financial relations, financial resources, agriculture enterprises, competitiveness.